

سیدوان زائب

زائب (بابل بنگالہ)

891.551
R126D

دیوان دروغ

إِنِّ مِنَ الشَّعْرِ لِكَمَّةٍ وَإِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لِسِحْرًا

الحمد لله والمنه

کہ این مجموعہ چغامہائے بلاغت آثار و تراجمائے فصاحت بار

— فی الموسم بہ —

دیوان راغب

— از نتائج افکار گہر بار —

شاعر شیرین مقال و ناطم عدیم المثال طبل بنگالہ

جناب لوی سید نظام الدین صابارک پوری۔ المتخلص بہ راغب

سابق وائس چیرمین بارک پور میونسپلٹی۔ ضلع ۲۴ پرگنہ

— بنگالہ —

باہتمام احقر محمد منظور حسن آروی

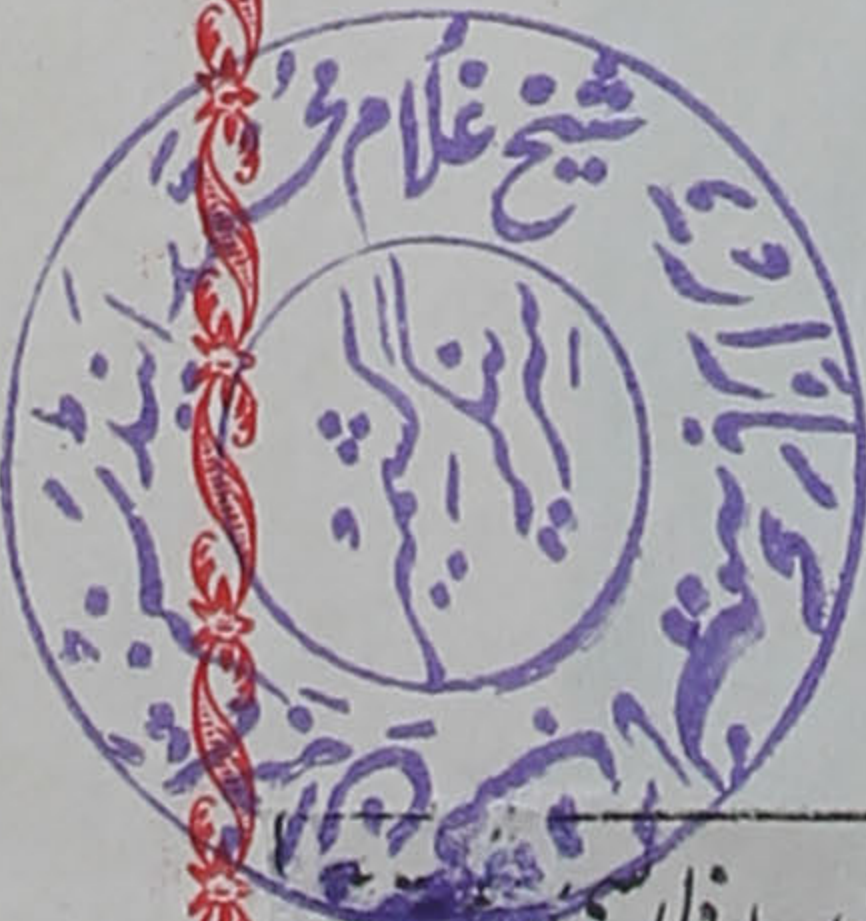
مطبع دارالکتاب واقع کلکتہ

۵۱ ۱۳ ۵
۳۲ ۱۹ ۶

دیوان راغب فارسی

صفیر باک ڈپو، گڈزی، پٹنہ سیٹی

B. 3924
M. 19

891.551

R 126 D

CHECKED

جملہ حقوق محفوظ

مولانا سيد نظام الدين راغب (بلبل بنگالہ)

سذہ ۱۳۵۱ ہجری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حم

کہ پیدا در دہن کردہ زبان را	کنم حمد آن خدائے دو جہان را
دہد در آب روزی ماہ میان را	زمین را خوان نعمتہا و خود ساخت
مزین کردہ است و آسمان را	ز خورشید و مسد و انجم سراسر
ز گل آراستہ ہر بوستان را	درختان آفرید و کوہ و دریا
بہ بخشید از کرم فیروزہ کان را	بدریا داد او لولوئے لالا
دہد ابر آب کام تشنگان را	ز جھکش می وز دہر چار سو باد
نہا شد طاقت و صفش زبان را	ندارد قدرتش حد و نہایت
فرستادہ شدہ پیغمبران را	بعالم از برائے زمینہائی

مشو از رحمتش نوید را غیب

کہ او بخشد گناہ عاصیان را

K UNIVERSITY LIB.

K. DIVISION

Acc No 71201

Date 3-11-69

83
ST
Handwritten signature and notes

نعت

راست بود بر تن او جامه لؤلؤ لاک لَمَّا
 از رخ پر نور او خورشید فلک یافت ضیا
 بر سر او تاج فَتَحْنَا لَكَ بِهَا دَخَا
 حاکم مُلْکِ کَرَمٍ وَخَسْرٍ وَاسْتَلِيمِ سَخَا
 تازگی جسم و روان رونق باز اَصْفَا
 داد خدا قرب خود او را و بگفت اَوَّادِنِي

باعث ایجاد جهان پادشاه هر دو سَرا
 فخر رُسُلِ اَفْسِرُ كُلِّ مَاهِ عَرَبٍ مَهْرِ عَجْمِ
 رایت توحید بر افراخته در ملکِ عَرَبِ
 قلعِ ظلم و تم و قاصدِ بدعات و ضلال
 نور دل پر و جوان مرد و مک چشم جهان
 در شب معراج چو بنهاد بر افلاک قدم

کس نتوان کرد در قم وصفِ رسولِ عربی
 جان و دل را غیبِ بیچاره بر و باد فنا

غزل

رخ زیبائے خود بنما حُدا را	بمیسرم در فراقت گلعدا را
اسیر دام غم گشتم قصا را	رسیده بر فلک آه و فغانم
گئے در مصرم و گہ در بخارا	بگردم روز و شب در جستجویت
سر خود میزنم بر سنگ خارا	زدستت می کشم دامِ استہما

بسوئے را غیب خستہ نگہ کن

مئے وصلت بنوشانش نگارا

دیگر

مشک فشان زبوںے تو گشت نسیم جانفزا

غنجہ باغ جان توئی اصل اصول دوسرا

جان و دلم ربودی از ناز و کرشمہ ادا

بر من خستہ رحم کن دیدہ لطف برکشا

نقش خیال رُوئے تست ردل ہر شہ و گدا

اے زفر و غ رُوئے تو عارض ماہ پُرضیا

کعبہ عاشقان توئی قبلہ بیدلان توئی

برودہ از نگاہ مست صبر و شکیب و راحتم

پیش من آشبے کہ بر دیدہ خود نشانت

چو نتوبتے نیا فرید ایز و پاک در جہان

کس بہ ثنائے آن نگار شعر نگفت زین منط

ہر کہ بدید را غیب این شعر تو گفت مرہبا

دیگر

وے بتو شاداب ہر دم سنبستانِ عرب
 شور برخواست از میان عندلیبانِ عرب
 باغِ رضوان شد خجل پیش گلستانِ عرب
 بیخیزان مے شدند دستستانِ عرب
 غالب آمد دین تو بر حبلہ اویانِ عرب
 گشت عالم رام تو اے شاہِ دیشانِ عرب

اے ز تو سر سبز دامِ نخلِ بستانِ عرب
 در گلستانِ عرب چون آن گلِ رویت شکفت
 شد ہوا عنبر فشان از نکمت جان بخشش تو
 کردہ لبریز ساغرا ز مئے عشق الہ
 چرخ پُر آوازہ شد از نعرہ توحید تو
 بسکہ عالم را مسخر کردہ از تیغِ لطف

زینہارا سودگی در گوشہ بنگالہ نیست

خیمہ زن لے را عجب نادان بدانِ عرب

دیگر

بزن مطرب نوائے نئے بجام دوستانِ مشب

ز عکسِ عارضِ گلِ لعلِ گون شد بوستانِ مشب

دمیدہ ذوقِ عشرتِ ردلِ پیرو جوانِ مشب

نجلِ شد پیش آن رخسارہ ماہِ آسمانِ مشب

جبینِ سانی کنم من برد پر معنیانِ مشب

کنم صرف شرابِ رعنوائی تقد جانِ مشب

بیاساقی لبالب کن ز موطلِ گرانِ مشب

منور شد ز نورِ روئے ریسانِ من صحرا

مشامِ جانِ معطر شد ز بوئے بادِ مشکِ افشان

بہ بزمِ عیشِ شد جلوہ سنگِ رخسارہ یارم

چرا در گوشہٴ معبدِ چو زاہدِ معتکف باشم

نہادم بردلِ خود دایعِ عشقِ ساقیِ مہرو

ز لطفِ دولہنِ شہرہ شدی راعبِ بختخوانی

روانم تازہ گشتہ زین کلامِ درفشانِ مشب

دیگر

می بردم گشتگان را بر سر منزل شراب
 بالیقین حل می تواند کرد هر شکل شراب
 ساغرے درده که باشد ذوق محفل شراب
 زانکه باشد داروے در دلدل سبل شراب

بسکه می شوید که در تهای غم از دل شراب
 از شراب ناب روشن میشود دل همچو ماه
 بزم یاران ست و فصل نو بهاران ساقیا
 بهر دفع غم قدح در کش به میخانه مدام

گر تمنائے حیات جاودانی باشدت
 نوش کن شام و سحر ای را غنبت سبل شراب

دیگر

وے بتو گلشن سرائے ممکنات	اے زتوروشن چراغ کائنات
قد تو سر و ست یا شاخ نبات	رُوئے تو ماہ ست یا مہرِ نسیر
چون تو نیست ای جان بتے در سونات	در سر پیر و جوان سودائے تست
بر سر کوئے تو گریہم و فسات	من شوم بر مطلب خود کا مران
موسم گل میرود ہیہات ہات	ساقیا آن آب آتش گون کجاست
تاز غمہائے جہان یا ہم نبات	بر کنار آب وہ جسام بدست

کس نگفتہ شعر را غیبِ انجمن

می چکد از کلک تو آبِ حیات

دیگر

ساغر کشتی بجفل زندانم آرزوست	یک جرءے ز جام زرافشانم آرزوست
آبِ حیاتِ چاہِ زندانم آرزوست	ہر دم بر آید از دل من شور العطش
اے بادِ خاک کو چہ جانانم آرزوست	چشم مرا بہ کحلِ جواہر چہ حاجت ست
من مبتلا بدر دم و در مانم آرزوست	شادست در کنار قیب آن نگار لیک
مانند بلبلان گل بستانم آرزوست	ہر بابد و نعرہ زنان میسروم بیباغ
یک چند نیز صحبتِ مستانم آرزوست	از صحبتِ شیوخ بے فیض برودہ ام

راغبِ نسیم بوئے گل آورد از چین

در ترکِ مے شکستنِ پیامم آرزوست

دیگر

نشسته مست باده مست ساقی و پیما نه مست

کوه مست کاه مست و بیشه دور آست

برهن درویر مست و زند در خمخانه مست

ابله و دیوانه مست عاقل و فرزانه مست

خال مست و لعل مست و چشم جادوانه مست

زاهدان را دیده ام در گوشه میخانه مست

مست دیا مست صحرا مست نخل بوستان

مست لایب در کلیسا مست حاجی در حرم

هر کس را مست بخود دیده ام اندر جهان

دوش آید پیش من من گشای آن مست ناز

را غیب بیچاره مست از جام جان بخش صنم

جسم مست روح مست و هم دل دیوانه مست

دیگر

قطرہ از بحرِ خارم بس است	جرعہ از جامِ سرشارم بس است
گرچہ سجنیت نام بس است	کارِ صوفی سچہ گردانی بود
یکنگاہ مست دارم بس است	ساقیاتا کے زمے مستم کنی
بہر ذکر او شب تارم بس است	روز روشن رفت در فکر معاش

خسروان از درِ اعجب تخت و بخت

مفلسم من بخت بیدارم بس است

دیگر

۱

در نظر عاشقان دشت نشین یکیت

لعل نگار من و چشمه روشن یکیت

باده گلزننگ و این خون دل من یکیت

خاروخ گلبن و عارض سوسن یکیت

بے صنم اندر جهان گلشن و گلخن یکیت

آن دهن یا چون غنچه باغ ارم

در غم هجرش مدام نوش کنم خون دل

فصل خزان آمده این زمین او عند لیب

را غیب آشفته را با گل و گلشن چه کار

در نظرش هر زمان گلشن و گلخن یکیت

دیگر

کار من شد آہ و افغان الغیث

ز گس جادوئے جاتان الغیث

جز وصالش نیست درمان الغیث

خونِ دل ریزم بد امان الغیث

کے بیاید تو بہاران الغیث

کو نوئے عند لیبان الغیث

الغیث از حالِ دوران الغیث

بُرد از من صبر و آرام و مترار

با کہ گویم وائے شرح دردِ دل

در خیالِ روئے خویشس ہمچو شمع

می وزد بادِ خزان از چارسو

کو نشانِ روئے گل در بوستان

ہر طرف را غمب پے دیدار یار

میرود اُفتان و خیزان الغیث

دیگر

شد مجلس ما خالی از اغیار و دیگر، پیچ
 در دست بتے ساغر سرشار و دیگر، پیچ
 روزان و شبان این بودم کار و دیگر، پیچ
 ناقوس ترا باید و ز تار و دیگر، پیچ
 مایم و خیالِ رُخ دلدار و دیگر، پیچ

مایم وے و ساقی و گلزار و دیگر، پیچ
 چنگ ستونے و بر لب و طنبور و منعی
 گاہے لب و بوسم و گاہے لب ساغر
 در دیر معان مغیبه گفت بن دوش
 صوفی توئی و خلوت و تسبیح و مصلی

را غیبِ بجهان حاجتِ در و گهرت نیت

پُر دُر بود این دفتر اشعار و دیگر، پیچ

دیگر

بگردد منفعل مہ پیش آن رُخ

فدا سازند جان و دل بران رُخ

منم حیران ازان زلف ازان رُخ

بود بر لوح جا تم نقش آن رُخ

بگرداند ز سوئے بوستان رُخ

ولے گا ہے ندیدم آچنان رُخ

نماید گر شبے آن جانِ جانِ رُخ

ہمہ پیران و طفلان و جوانان

رُخ اور روز و زلف او شب تار

بحمد اللہ چو نقش لوح سنگین

اگر آن رُخ بہ بسند عند لبے

بے دیدم رُخ زیبائے خوبان

گر آید پیش من آن بُت تعظیم

نہم بر خاک را عجب ناگہان رُخ

دیگر

جان پاکت تا بجز شاد باد

آہنچنان بد زندگی بر باد باد

پیش قدش منفعل شاد باد

دل اسیر دام آن صیاد باد

چون پیام تو بہاران داد باد

ساقیا میخانہ ات آباد باد

آنکہ از جامت نگشتہ جرء کش

یار من چون سوئے گلشن بگذرد

زلف او دام دل پیرو جوان

بلبلان در رقص و حالت آمدند

بر کنار جوئے را غیب سے بنوش

گوش کن این پسند و ہرچہ باد باد

دیگر

حق عشق او پیدا بدل جن و بشر کرد

چون سوئے چمن آن بت عیار گذر کرد

ساقی ز مئے ناب چو پُرسا غز ز کرد

وز نکست گل باد صبارا که خمر کرد

روشن رخ او دیده هراہل نظر کرد

بلبل بفسان آمد و گل جامہ دریدہ

زند ان سو سخنانہ دویند ز عشرت

پیغام بہاران کہ برغان چمن داد

را غیب بصدالحاح زده چاک گریبان

دامان خود آلودہ ہم از خون جگر کرد

دیگر

میکنم آه و فغان ناله ام گردون شنید

بسکه خوناب جگر از دو چشم می چکید

گل ز حسرت آن زمان پیرهن بر خود درید

منفعل گشته غزال چون دو چشمیت بنگرید

بے تو ای سمر و روان جان من برب رسید

دوش تا وقت سحر میزدم بر سنگ سمر

چون صبا در بوستان کرد احوالم بیان

هست لیت بهیثال برویت رشک هلال

راغب صحرائشین شد اسیر غم به بین

در دوش اے نازنین خار و بجرانت خلید

دیگر

بیاساقی از بہر دفع خسار	زے حجام پُرکن بزیر چنار
مُغنی بزن چنگ بر چنگ و عود	مُراد دل خستہ من بر آر
زبانگِ عناد دل چمن پُرصد است	روان تمازہ گشتہ زیاد بہار
دلاکوش در عیش وستی کنون	کہ کس نیست آگہ ز انجم کار
خوشاموسم گل کہ بر طرف جوئے	بودے بدست بت گلزار
چو خواہی کہ بینی گل باغ خلد	بر و روئے یارم بہ بین اے ہزار

مراد ادوی پسند پیر معنان

کہ را غیب مکن ترک مے زینہار

دیگر

چون لاله است داغِ غم بر جگر ہنوز

پیکے ز حال یار ندادم خبر ہنوز

اما بتے ندیدم از و خوبتر ہنوز

بر من نکر دآن مہ خوبان گذر ہنوز

این نالہ ام نکر در و سچ اثر ہنوز

گردم بہ جستجوئے صنم در بدر ہنوز

پیک اجل رسید بیا لین من وے

در دیر ہا بتان پر پروئے دیدہ ام

بس سال و مہ گذشت بامید وصل و

پُر شور شد ز نالہ شبگیر من فلک

را غیبِ ندام سر بہ بیابان ہی زخم

کس را ندیدہ ام ز من آوارہ تر ہنوز

دیگر

شوم از خویشتن بیگانه امروز	دما دم در کشم پیمانہ امروز
نم سر بردر مخسانہ امروز	بوسم پائے زندانِ جهان را
زخم من نعرہ مستانہ امروز	روم در بوستان و پیش هر گل
چو من هر عاقل و فرزانه امروز	شده مدہوش در کج خرابات
قدائے عارض جانانہ امروز	ہزاران جان شیرین باد یارب
ز بوشش شد خرد دیوانہ امروز	بود گیوے او دایم دلِ حلق

منم را غیب غلام چشم ساقی
شدم زان ساکن نجانہ امروز

دیگر

وزمفلسان دهر حدیث غمنا میسر	زنهار حال مفلسی از اغمنا میسر
جز حال گل ز بلبل نغمه سرا میسر	جز عشق شمع از دل پروانگان مجوس
وز صوفیان صومعه سر خدا میسر	دو شتم بگفت پیر خرابات می بنوش
بر من نگاه لطف کن و ماجرا میسر	جانابیا که ز آتش هجرت بسوختم
از طالبان حق سخن ماسوا میسر	ارباب عشق را خبر از عقل و هوش نیست
کارے کن و فسانه شاه و گدا میسر	رفتند زیر خاک چو کاوس و جم بے

را غیب بر آرم از دل خود آه آتشین

از من بجز حکایت رنج و غمنا میسر

دیگر

ہرگز نگر درحے بر حال زارم افسوس

من در فراق رویش بس بقیرام افسوس

چون لاله داغ غمہا در سینہ دارم افسوس

یارب کے آید آن مہ اندر کنارم افسوس

در مجلس رقیبان نہشت یارم افسوس

او در کنار اغیار شادست و حرم اکنون

ہر لحظہ ہنچو مجنون سر میزنم ببحرا

دو از سرم برآمد اشک از کنار رفتہ

صبر و قرار و راحت برد از دم خیاالش

جز آہ و نالہ را غیب چارہ ندارم افسوس

دیگر

نایکینیم خدمتِ زندان درو نوش

از مابہ بردِ راحت و صبر و قرار و ہوش

آند ز خرمی دل پیسرو جوان بجوش

فرصت شمر غنیمت و دائم بعیش کوش

در صحن لاله زار مئے لعل گون بنوش

صوفی بکنج میگردہ ساغر کشیدہ دوش

نایکینیم طاعتِ پیران مے فروش

آن چشم جادوانہ معشوق گلزار

ساقی بیسا کہ مژدہ ایام گل رسید

عمر عزیز پچو جناب ست ہوشدار

از بہر اندفاع غم و رنج و اضطراب

ز اہد بسوئے بتکدہ رفتہ ز صومعہ

راعنبت بانگ چنگ اگر گوید این غزل

آید بباغ بلبیل خوش لہجہ در خروش

دیگر

کے روشن شود زان دلم چون چراغ	بیاساقی از بادہ پُرکن ایام
ز عشرت زند نغمہ ملبیل بیام	نسیم بہاری وز چارسو
عیان شد گلستان ز ہر خار راغ	چمن عنبر افشان شد از بوئے گل
سر سر و قمری بوجہ دست وزام	برقص آمدہ سر و در باغ و بید
کہ گرد و معطر از ان ہر دماغ	بیارے صبا بوئے زلف صنم

چنان مسمیٰ را غیب از جام او

کہ دارم من از ہر دو عالم سراغ

دیگر

کار من ست ناله و آه و فغان دینغ	هرگز درین جهان نشدم کامران دینغ
یکدم نگشته است لم شادمان دینغ	عمرے گذشت لیک ز غمهای روزگار
معدوم شد نشان امان از جهان دینغ	هرچار سو پدید شد آثار فتنها
هر شاخ شد برهمنه ز باد خزان دینغ	گل رفت و خار ماند بگلزار لبلا

را عجب کنون تو ترک سخن گوئی کن از آنکه

کس نیست قدردان سخن در جهان دینغ

دیگر

<p>یارب نیدانم کہ کے دامان او آرم بکف دام بخت جوئے او گردم چو مجنون ہر طرف گرد دل دیوانہ ام زد لشکر اندوہ صف بر ماہرویان جہان او بسکہ میدار و شرف</p>	<p>اے وائے در سحر صنم عمر عزیزم شد تلف درد خیال لڑے او در سر ہوائے کوئے او بے اوز فکر و رنج و غم سر بر سر زانو ہم چون عارض آن جان جان نبود گلے در بوستان</p>
--	---

آمد بگوشم این ندا کز بہر دفع در دہا
 موش کن صبح و مسار غیب بانگ چنگ و دف

دیگر

رود جوئے از چشمِ خوبِ اَرِشاق

چہ دانند حالِ دلِ زارِ اَرِشاق

بود کوئے اصنامِ گلزارِ اَرِشاق

نگارا گر آئی بیدارِ اَرِشاق

مدام ست آہ و فغانِ کارِ اَرِشاق

بتانِ پیروئے آسودہ حنا طر

عنادِ مقیم اندر کجِ گلزار

فدا بر تو سازند عشاقِ جانِ را

تو با کس گو اندہ خویش را عجب

کہ کس در جہان نیست غمخوارِ اَرِشاق

دیگر

برشاخ عند لیب شدہ نغمہ خوان گل	اے ہندشاد باش کہ آمد زمان گل
مسرور گشت خاطر ہر باغبان گل	از طرف باغ بوئے گل آرد نسیم صبح
مطرب بساز عود کنون در میان گل	ساقی بیار بادہ گلگون و جام جم
کردیم جان فدائے سرا بوستان گل	مادل برنگ بوئے گلستان نہادہ ایم

پسیر و جوان و طفل بگویند مر حبا

وقتیکہ بشنوند زراغب بیان گل

دیگر

بے نظیر و بے عدیل و بے مثال
 پادشاہ کشور حسن و جمال
 پیش چشمش شد نخل چشم غزال
 در دلم ہر لحظہ اشس آید خیال
 ترک عشق او بود منکر محال
 مہر آن دلبر مرا گنجست و مال

در جہان دارم بتے فرخندہ قال
 مشعل بزم بریرویان دہر
 رُوئے خویش رشک گلہائے چین
 در سرم سو دائے او باشد دُمام
 ناصحائے ترک عشق او کنم
 خسروان دارند گنج شائگان

نیست ممکن زہنیا را اوصاف او

درکش اے را عجب زبان از قبیل و قال

دیگر

چون عاشقانِ مست دل زدستِ اده ایم	نام تو یارسول بقرآن چو خوانده ایم
در وصفِ روئے خوب چون کیشادہ ایم	گشته زبان ما چو شکر در دہان لذیذ
در فکر آن عروج تو حیران بماندہ ایم	پا بر سرِ عرشِ معلیٰ نہ سادہ
ما اُمتان پر گنہ از رہ فتادہ ایم	عفو گناہ ما ز خدائے جهان بخواد
داعِ غمِ فراق تو بر دل نہ سادہ ایم	در سر ہوائے کوئے تو داریم یارسول

راعنبت شفیع روز جزا شاہ انبیاست

زان روئے در شنائے او گوہر فشانندہ ایم

دیگر

بدل دغِ تنائے بہار بجز ان دارم
 غمے نہ بود کہ دردِ نیابتے شکر دہان دارم
 سر میدان چوگان رافضائے لامکان دارم
 کہ نقشِ عارضِ گلگون او بر لوح جان دارم
 وزان گیسوئے عنبر بودیخ در انشان دارم
 کہ دائم آرزوئے بادہ چون ارغوان دارم
 بیادوئے زیبایت دو چشم خونفشان دارم
 ہمایم آشیانِ خود باوج لامکان دارم

چو مرغانِ چمن ز سر ہوائے بوستان دارم
 نباشد گرچہ ممکن دیدن خسار حوران بسیک
 بعشقتش گوئے سبقت بردہ ام جملگی عالم
 نخواہد گشت بیرون از سرم سودائے او ہرگز
 ازان بہاؤ شیرین بسکہ بوجے جان خود شنوم
 بیاساقی بکامم جرعه از جام بسم بفتشان
 گریبان چاک سازم در خیال قدر عنایت
 نہ من بومم کہ سازم آشیان در کج ویرانہ

بعضیان صرف کردم حیف رفتہ زندگانی را

امید عفو را غیب از خدا کے دو جہان دارم

دیگر

موسم گل آمدہ کو ساقی و جام و ندیم
 چرخ پُر آوازہ شد از شور مُرغانِ سپین
 از و فورجوش نکست نوع و سان بہار
 بر کنار آب یک گاہے برقص و حالت ست
 گاہ خیمہ میزند در دامن صحرا یکے
 طالع فیروز دارم زانکہ دارم در جانبان
 مرجع فضل و کمال و منبعِ علم و ہنر
 بے نظیر و بے عدیل و بے مثال و بزدیل
 شد جہان رُطف و خوبی غیرت دارِ النعم
 بوئے گل از جانب گلزاری آرد نسیم
 با عناد دل بہر جلوہ شادمان گشتہ سہیم
 کہ یکے از خرمی در گوشت گلشن مُقیم
 میرود کہ یک جگشت گلستان چون نسیم
 ہمنشین نیک باطن مولوی عبد الرحیم
 حق عطا کردش ذکا و فطنت و طبع سلیم
 ہم خلیق و ہم شفیق و ہم عقیل و ہم فہیم

تازہ میگردد دم را غیب ز نام پاک او
 باد ہر دم بر سر او سایہ لطف کریم

عہ نام یکے از دوستان را غیب ۱۲

دیگر

آورد بوئے گل ز چمن باد صبح دم	ساقی بجام ریز مئے ناب دمبدم
ہنگام عشرت ست و نگار ست در برم	فصل گل ست دور جوانی و بزم عیش
مستم کن از شراب و مخور غم ز بیش و کم	در باغ عندلیب بود مست و بے خبر
مطرب بگو سرود با و از زیر و بم	حائے دم گرفت ز تقریر و اعطان
خوشتر ز باغ خلد بود کوئے دلبرم	با کوئے یار خلد برین را چہ نسبت ست
من سرمد ام بر در تاجانہ می نهم	سر بر در حرم بہ نہادند حاجیان

راغب حدیث عشق ز زندان بست پرس

جان کن فدائے ساقی مہر و جام جم

دیگر

<p>ز گسست آن یابلا یا غارت ایمان دین غنچه است آن یاد هانش یا شکر یا بگین نیست همچون او بتی اندر گارستان چین از فلک آمد تو گفتی مهرت اور بر زمین به چو محشر شور بر خیزد و فریاد از دین خوبتر صورت ندید از صورت آن نازنین ز آنکه کوشش خوشترست از باغ فردوس برین</p>	<p>ماہتاب است آن نگارم یا پری یا حور عین لاله است آن یا عذارش یا گل باغ ارم گوهر درج ملاحظت منظر حسن جمال چون بناز افکنند روزی آن پری از رخ نقاب سوئے مشدیک زمان گر بگذرد دامن کشان آسمان در دور خود بسیار خوبان دید لیک از سرم بیرون نخواهد شد هوای کوی او</p>
---	---

کس نگفته در جهان را غیب با این خوبی غزل

باد بر نظم تو هر دم صد هزاران آفرین

دیگر

رُوئے توئے جانِ جانِ رشکِ بتا جہان
 زلفِ پریشانِ تست دمِ دلِ عاشقان
 چاہِ زرخندانِ تست چشمہٴ آبِ روان
 پیشِ دہانتِ نخلِ غنچہٴ باغِ جنان
 خانہٴ خودِ کردہٴ دردِ دلِ پیرو جوان
 یکِ نگہِ لطفِ کنِ جانبِ منِ ناگمان

رشکِ بتا جہانِ رُوئے توئے جانِ جان
 دمِ دلِ عاشقانِ زلفِ پریشانِ تست
 چشمہٴ آبِ روانِ چاہِ زرخندانِ تست
 غنچہٴ باغِ جنانِ پیشِ دہانتِ نخل
 دردِ دلِ پیرو جوانِ خانہٴ خودِ کردہٴ
 جانبِ منِ ناگمانِ یکِ نگہِ لطفِ کن

راعجب شیرین بیانِ بادِ غلامتِ ام

بادِ غلامتِ ام راعجب شیرین بیان

دیگر

ساقی بیارے کہ گل آمد بہ بوستان	بہر زین ز بہر حُدا جام زرفشان
آورد باد صبح پیام بہار نو	سنبل دمید و لاله بصر او ضمیران
گشتہ مشام خلق معطر ز بوئے گل	پر شور گشت چرخ ز گل بانگ بلبلان
اودل عبیش کوش کہ فرصت غنیمت است	فردا برون رویم ازین خانہ بیگمان
زاہد ز خانقاہ بزن خمیر در چین	بر طاق نہ مرقع و تسبیح و طیلسان
ما عاشقان مست ال ز دست دادہ ایم	تسبیح ماست ذکر خط و خال دلبران

شکر خدائے پاک کہ را غیب دین زمین

بگرفت ز تیغ سخن جملگی ہسان

دیگر

وے نخل شمشاد پیش قامت دلجوئے تو

مشک زنا فہ نہان گشتہ ز شرم بوئے تو

قبلہ و محراب من باشد خم ابروئے تو

برداز من عقل و ہوش آن نرگس جاوئے تو

بوئے خوش و قیتکہ می آردیم از سوئے تو

تا جہان روشن شود چون صبحدم از روئے تو

اے منور ماہ تابان از فروغ روئے تو

مست شد آہو بصر چون دو چشمت بنگید

رو بسوئے قبلہ چون آرم کنون اے نازنین

زلفِ پچان تو ناگہ دین و ایماغم ربود

تازہ میگردد دل افسردہ من بالیقین

برنگن از رو نقاب اے ماہ خوبان جہان

راغب خستہ نزار و آرزوئے توتیا

توتیا کے دیدہ ہائے اوست خاک کوئے تو

دیگر

گل در چمن شگفت مئے پر گال کو	آمد بہار ساقی فرخندہ فال کو
بر لب کجا و مطرب شیرین مہتال کو	مستی عیش در دل پیرو جوان دمید
خاکِ درنگارِ حجتہ نصال کو	باتوتیائے دیدہ مراے صبا چہ کار
در حیرتم کہ گلشن حسن و جمال کو	مرغِ دلم بدم غم ورنج شد اسیر

باغِ ست و بزمِ عشرت و نور و زونو بہار

آرام جانِ را غیبِ شوریدہ حال کو

دیگر

موسم عیش ست و ساقی و شراب مشکبو	بزم انس و سخن گلزار و نگار ماہرو
آشنائے مہربان ست و حرفت رازدان	ہمنشین نیکنام ست و ندیم نیک خو
عندلیب خوشنوا بر شاخ گل شد نغمہ زن	مژدہ فصل بہار آرد نسیم از چارسو
مطرب خوشخوان بیانگ چنگ میگوید غزل	ساقی گلرخ ز مے پرمی کند جام و سبو
از و فور جوش مستی میرود کہ یک ز ہوش	کہ یکے در حالت ست و کہ یکے ز ہاؤ و ہو

بسکہ شد رونق فزائے مجلس دورندام

راعجب شیرین کلام و نکتہ دان و بد کہ گو

دیگر

۱

خاطر مجموع ما را بس پریشان کرده	شانه چون او جان جان در زلف پچان کرده
رختها از غمزه در دین و ایمان کرده	برده جان و دلم از عشوه اے نازنین
عندلیبان چمن راست و حیران کرده	در چمن چون از گل رویت نقاب انداختی
بود ویرانه ولیکن باغ رضوان کرده	مسکن خود کرده اے ماه خوبان در دلم
بهر قتل مامسیّ جمله سامان کرده	دام زلف و تیغ ابروداری و تیر نگاه
خانه ام را سر بسر رشک گلستان کرده	دوش مهمان شدی و ز جسلوه ز خسار خود

بیگمان را غیب دل پر و جوان و طفل را

شاد و خرم زین کلام گوهر افشان کرده

دیگر

بودر شک باغ ارم کوئے ساقی	گلنیت در باغ چون روئے ساقی
ز بوئے دلاویز گیسوئے ساقی	مشام جهان ست دام معطر
گرمے دہد بر لب جوئے ساقی	رہائی ز دام غم ورنج یابم
گذر چون کنی بر سر کوئے ساقی	پیام دہش لے نسیم سحرگہ

چو از جسم بیرون رود جان را غیب

سروش باد آنگہ بزا نوئے ساقی

دیگر

بدہ ساقی شراب ارعوانی
 بزن مطرب نوئے چنگ و بریط
 گل اندر بوستان خندان ولالہ
 دلاور عیش و مستی کوش اکنون
 بودار کان عشرت در جہان چار
 مرا فرمودی سپیر خرابات
 بگوش جان من از عالم غیب
 ز نور روئے آن سلطان خوبان
 نگاہ لطف بر من گر گت در او
 بیار اعباب بچفل شعر بر جوان

کہ می بخشد حیات جاودانی
 وز دہر سو نسیم شادمانی
 کند بر شاخ بلبیل نغمہ خوانی
 روم فردا برون زین دار فانی
 بہار و بادہ و یار و جوانی
 کہ در کش جام بادہ تا توانی
 رسد ہر دم صدائے کن ترانی
 کند ہر خار و خس آتش فشانی
 نہ ترسم از بلائے ناگہانی
 کہ شعرت خوشتر است از شعر شانی

دیگر

وے راست بر بالا تو باشد قبائے دلبری
 سازند جان دل فدا بروے تو حور و پری
 بال ہما سایہ فلک پر وین نثار بر تری
 روے ندارد اینچنین خورشید چرخ چہتری
 آن نرگس جادوے تو شد رشک سحر سامی
 گر بچنین دامن کشان سوے گلستان بگری

اے ہر زمان برفرق تو زید کلاہ سروری
 بیند خوبان چون ترا گویند دو صد مرحبا
 شادان تو گل در چین نازان ز تو سرو و سمن
 بروے تو ادا نازین صد آفرین صد آفرین
 گرم بگرد کوے توجان دادم اندر بوے تو
 ہر عند لب نغمہ خوان ناگاہ آید در فغان

چشم عنایت بر کشا آن روے زیبایت نما

تارا عجب دل خستہ را در جدو حالت آوری

قطعات تاریخ طبع

۱

قطعات تاریخ از حضرت اُستادنا العلام فاضل مقام سیدی مولائی حضرت شمس العلام مولانا الحاج

مولوی محمد منظر صاحب قبلہ مجدی ہو گلوی

(سابق سینئر مدرس مدرسہ عالیہ کلکتہ)

چہ دیوان دیوان نظم شریا

بگفتیم دیوان اغب منکی

چہما نظم مرغوب طبع خلاق

پئے سال اتمام از غیب منظر

۵۱ ۱۳ ۵۱

قطعہ تاریخ از شاعر طب اللسان و ناظم عذب البیان

جناب علی القاب لانا جمیل نصاریٰ سیوانی (مخرا لحدین)

(سینیئر مدرس مدرسہ عالیہ کلکتہ)

چون کلام فصیح خود شاقب

داد ترتیب راغب خوشگو

سال - دیوان سید راغب

پس ز روئے جمل جمیل بگفت

۵۱ ۱۳ ھ

دیگر

بفن ادب نسخہ لاجواب

این دیوان سید نظامت خوب

جمیل آید آنگہ زہے خوش کتاب

چون فکرے نمودم پئے سال طبع

۵۱ ۱۳ ھ

تقریظ از علمائے نامی و شعرائے کرامی

تقریظ از عالم لمعی فاضل لودھی

جناب خان بہادر آقا محمد کاظم شیرازی صاحب

(دیرین معلم لسان فارسی در بورڈ آف اگزامینرز و فیلو و مدرس فارسی در کلکتہ یونیورسٹی وغیرہ)

دیوان راغب کہ اثر خاتمہ جناب لوی نظام الدین صاحب است ملاحظہ شد غزلیہا

سادہ و بعض شیرین تر است در شعر گوئی متمتع از شعرائے قدیم نموده اند با وجودیکہ وطنشان بنگال

تر بیت یافتہ این آب و خاک اند کہ فارسی در ان مفقود بلکہ معدوم می نماید اقدام ایشان بسزوں

اشعار فارسی موجب تمجید و تحسین است چاپ دیوان بسیار مرغوب کاغذش نیز بسیار خوب میباشد۔

محمد کاظم شیرازی

تقریظ از عالیجناب سلی القاب خان بہادر شمس العلماء مولانا

ڈاکٹر محمد ہدایت حسین صاحب

(پی۔ ایچ۔ ڈی۔ ایف۔ اے۔ ایس۔ بی۔ ایم۔ آر۔ اے۔ ایس) (پرنسپل مدرسہ عالیہ کلکتہ)

حامد او مصلیاً۔ اما بعد دیوان راغب بطلالعہ درآمد۔ ماشاء اللہ مولوی سید نظام الدین

صاحب راغب بابر پوری طبع وقادو ذہن نقاد دارند کلام ایشان سزاوار صد آفرین است

ونظم شان مستوجب ہزار تحسین۔ طباعت دیوان نیز دیدہ زیب واقع شدہ و کاغذش و خطش

ہم دلفریب۔ حق تعالیٰ سعی ایشان مشکور فرماید و کلام ایشان را خلعت قبولیت عطا نماید

آمین۔ این دعا از من و زجملہ ہمسایان آمین باد

محمد ہدایت حسین عفی عنہ

تقریظ از شاہباز بند پرواز

اوج سخن گستری رشک ان خاقانی و انوری جامع فضائل صوری و معنوی،

جناب لنا سید عبدالرشید صاحب شہزاد پوری پینوی

(یکے از سابق مدرسین مدرسہ عالیہ کلکتہ)

الحمد لله والمنه۔ دیوان راغب کہ تصنیف لطیف جناب مولنا سید نظام الدین صاحب

راغب باری پوری ست بطالعہ درآمد حبا گفتم و خیلے از خویش رفتم۔ جہذا سخنور با کمال کہ در

خاک بنگالہ سرود شیراز و اصفہان سراییدہ و مرغان اولی اجنحہ را بدام خویش کشیدہ ایزد تقدس

و تعالیٰ در عمر عزیز این جوان صالح برکت بخش و حسن توفیق را رفیق حالش گردانند کہ یادگار

سلف ست و حجت خلف۔ باقی :- حاجت مشاطہ نیست روئے دل آرام را۔ والسلام

چاشنی گیر خوان اخلاص۔ رشید پینوی عفی عنہ

تقریظ عالیجناب سلی القاب

جناب لانا محمد عبدالستار صاحب فیضی دانا پوری (فخر المحدثین)

(مدرس مدرسہ عالیہ کلکتہ)

دیوان راغب کہ پیش نظر من است دیوانیت مرغوب و پسندیدہ کہ لفظ مطالعہ

از دل صدائے آفرین و احسن اضطرار برمی آید۔ بندش کلام۔ علوم مضامین۔ روانی

زبان از حد مرغوب و مطبوع است۔

امید کہ مفید عام خواهد شد۔ انشاء اللہ تعالیٰ۔

محمد عبدالستار فیضی

تقریظ منظوم از عالم با عمل شاعر بیدل

جناب لانا ابو بکر محمد صدیق صاحب

نواکھاوی المتخلص بہ عتیق

از جناب سید والا تبار	گشت از فحوائے آن پر نگبین	گر چه نظم راغب آمد و فریب
ای نظام الدین راغب با وقار	کام جان اہل دانش بالیقین	لیک تقریظم بدان افزو دریب
گشت این دیوان و نون مرحبا	نظم تابان ناظم شیرین سخن	رود گلگون را بود گلگونہ زمین
وہ چه خوش دیوان راغب جناب	گشت شاہد بر کمال علم و فن	بیگمان ز نیت فزاد و مہ جبین
صفحہ ہائش بہم جو خد مہوشان	بارک اللہ اوز بار کپور بہت	بر فزاید رغبت نظم سخن
حرفمائش بر مثال خال آن	گر چه آن از خاک ایران دوست	در دل راغب نسیط ذولہن
دلکش و مرغوب ہم طرز سخن	لیک نظم از ما سبق برودہ سبق	در دو عالم کامران شاد کام
دل رنود وقت نگاہ از خوشیتن	گشت زین تحسین را دوستحق	بادا و تاد ہر را باشد قیام
عطر آگین شد شام اہل فن	زین طراود از زبانی این چنین	فخر بنگال ست راغب خوب شمعقال
از شمیم نکہت آن در ز من	آفرین صد آفرین صد آفرین	ایچنین گوید عتیق از صدق بال

تقریب زبان اردو از شاعر بیدیل و ناظم بے تمثیل طوطی بنگالہ
جناب خان بہادر مولانا رضا علی صاحب وحشت

(پروفیسر اسلامیہ کالج کلکتہ)

جناب راغب صاحب کلاسی فارسی کلام دیکھ کر مجھے ایک مسرت آمیز تعجب ہوا فارسی شاعری
ہندوستان میں فی الحال کالعدم ہے کبھی کبھی کسی رسالے میں کسی کا فارسی کلام نظر آجاتا ہے لیکن عموماً
اُس میں لطف زبان مفقود ہوتا ہے۔ راغب صاحب کلاسی کیا بلحاظ صفائی اور کیا بلحاظ لطافت ہر طرح
قابلِ تحسین ہے طباعت اس قدر پاکیزہ ہے کہ جی چاہتا ہے پھروں دیکھا کیجئے۔ کاغذ بھی اعلیٰ درجہ
کا ہے۔ غرض صوری اور معنوی خوبیاں یکجا جمع کر دی گئی ہیں۔ میں جناب راغب صاحب کو مبارکباد
دیتا ہوں کہ انہوں نے ضیافتِ نظر اور ضیافتِ طبع دونوں کا سامان ہم پہنچایا ہے۔

رضا علی وحشت

K UNIVERSITY LIB.
K. DIVISION

Acc No 71201

Date 9-11-89

